

Verslag Congres Leren van calamiteiten 2 (6 juni 2016)

Wie let er op mij?

Het congres Leren van Calamiteiten 2 start met een videoboodschap van Staatssecretaris Van Rijn waarin hij de indringende boodschap vanuit het kind formuleert: Wie let er op mij?

Gemma Tielen, Hoofdinspecteur van de Inspectie Jeugdzorg en tevens Voorzitter van Samenwerkend Toezicht Jeugd/Toezicht Sociaal Domein (STJ/TSD) benadrukt dat het voor de meeste kinderen in Nederland heel goed is geregeld maar dat calamiteiten zoals die in Hogeveen een grote schok teweeg brengen. Dit tweede congres is georganiseerd omdat de inspecties op basis van recente calamiteitenonderzoeken zich richten op de vraag of zorg en ondersteuning heeft bijgedragen aan de situatie van het kind en hoe het in de toekomst beter kan.

Bestuurders en professionals aan zet

Esther Deursen, Programmadirecteur STJ/TSD geeft aan dat een belangrijke taak ligt bij bestuurders. "Zij zijn verantwoordelijk voor een integraal beleid, een beleid dat verder gaat dan alleen de 3 decentralisaties en waarbij het jeugd domein goed aansluit op het volwassenendomein. En omdat het zorglandschap ieder jaar verandert door inkoop, ligt er voor bestuurders een belangrijke taak om professionals op de hoogte te stellen van het lokale zorglandschap, taken en verantwoordelijkheden." Voor professionals is de samenhang tussen volwassenen en kinderen minstens zo belangrijk, vindt Gemma Tielen. "Probeer kinderen altijd zelf te spreken en gebruik de Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling en de kindcheck, en als deze niet voor handen zijn, eis dan dat de bestuurder dit mogelijk maakt." Ook benadrukt ze de evaluatie van zorg en ondersteuning, reflecteren en het integraal werken volgens 1 gezin, 1 plan en 1 regisseur."

Bestuurders en professionals in gesprek

Sanne van Muijden, Teamleider STJ/TSD roept bestuurders en professionals op om met elkaar in gesprek te gaan aan de hand van 5 vragen:

- Wie let er op de kinderen?
- Wie en wat hebben jullie in beeld?
- Is de problematiek volgens jullie oplosbaar?
- Wie heeft de regie?
- Wanneer en hoe vaak kijken jullie terug?

Paradigmaverandering

Burgemeester Eberhard van der Laan, tevens voorzitter van Taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik, start zijn keynote met een aantal cijfers waaraan hij nooit zal willen: jaarlijks zijn 119.000 kinderen het slachtoffer van kindermishandeling of seksueel misbruik en vinden 50 kinderen als gevolg hiervan de dood. Hij vraagt zich af waarom het maar niet lukt om dit aantal naar beneden te brengen en pleit voor een paradigmaverandering. "Weinig sectoren zijn zo geëngageerd en er is een diepgevoelde wens om het beter te doen en toch kijken we nog teveel naar de veiligheid van volwassenen en niet naar kinderen." Van der Laan stelt dat kindermishandeling en seksueel misbruik een *wicked problem* zijn, de ene echte oplossing bestaat niet. Toch kan er volgens Van der Laan veel worden bereikt als de Meldcode niet alleen bij uitzondering wordt gebruikt maar altijd, als een rechter komt voor kinderen, als professionals al hun puzzelstukjes bij elkaar leggen en kijken naar het totaalplaatje. Daarnaast pleit van der Laan voor een betere klik

tussen straf en zorg. In Amsterdam is de recidive met 60% geslonken door goede samenwerking en evaluatie.

Op de vraag uit het publiek wie de regie moet nemen als integraal wordt samengewerkt antwoordt Van der Laan: "Wie de beste kaarten heeft om het probleem op te pakken. Er moet op lokaal niveau verantwoordelijkheid worden genomen, ik wacht op de eerste wethouder die aftreedt na een incident".

Verschrikkelijk beklemmend en erg herkenbaar

Als laatste onderdeel van de plenaire sessie laat Trainersgroep Wilde Kastanje de zaal kennismaken met het (fictieve) gezin Albinga. Moeder Sabine (35 jaar) heeft twee dochters. De oudste is Laura 13 jaar, en de jongste is Luciel, 10 jaar. Zowel moeder als haar jongste dochter Luciel zijn verstandelijk beperkt. Met de biologische vader van de kinderen is het contact verbroken. Moeder heeft sinds 6 maanden een vaste vriend, Berend (63 jaar). Berend is vrijwel meteen ingetrokken in het huis van moeder en haar kinderen. Sabine wil dolgraag trouwen met deze man. Het is de liefde van haar leven zegt ze. Ondertussen beginnen professionals in de omgeving van dit gezin zich zorgen te maken om de kinderen.

De zaal ervaart de kennismaking met het gezin als verschrikkelijk beklemmend en erg herkenbaar. Met name het aangrijpende verhaal van dochter Laura laat een diepe indruk achter bij de deelnemers.

Workshop 1. Veiligheid in de toegang

Door: M. Baracs (De Kinderombudsman) en S.D.A. Paling en P.T.M. Derks (STJ/TSD)

Vanuit een unieke samenwerking tussen de Kinderombudsman en de samenwerkende inspecties is eind maart een handreiking verschenen: *Randvoorwaarden voor de veiligheid van jeugdigen in de toegang tot jeugdhulp*. Deze coproductie is tot stand gekomen vanuit de zorg of kwetsbare kinderen na de transitie wel in beeld komen en de hulp krijgen die ze nodig hebben. De inspecties en de Kinderombudsman zagen dat het te maken heeft met de manier waarop de toegang is ingericht; het gaat niet zozeer om de keuzes op zich, maar om de combinaties die worden gemaakt en over het doordenken van de risico's van deze keuzes. In de workshop zijn deelnemers aan de slag gegaan met de 5 uitgangspunten uit de handreiking:

- Toegankelijkheid: initiatief bij de burger of outreachende professional?
- Vraagverheldering: vraaggericht werken of brede uitvraag problematiek?
- Werkwijze: generalistisch werken of specialistisch werken?
- Focus: kindgerichte aanpak of gezinsgerichte aanpak?
- Regie: regie bij jeugdigen en gezinnen of regie bij professional

In de workshop gaven de deelnemers, op basis van een casus over Mia (een meisje waarbij signalen van een onveilige situatie waren, en later een melding bij VT is gedaan) advies aan 2 gemeenten die in hun beleid verschillende uitgangspunten hanteren. Centrale vraag was "Hoe komt Mia door het 'systeem' en zijn er risico's die moeten worden weggenomen".

Uitgangspunten **gemeente Zwaggeldam**: initiatief bij de burger, vraaggericht werken, generalistische teams, kindgerichte aanpak, regie bij de jeugdige en het gezin.

Belangrijkste adviezen aan de gemeente Zwaggeldam:

- Zorg dat de systeemwereld aansluit bij de echte wereld;
- Zorg voor de veiligheid van jeugdigen en gezinnen, ook als zij geen hulpvraag hebben;
- Zorg ervoor dat in de teams meerdere disciplines vertegenwoordigd zijn of geconsulteerd kunnen worden;
- Praat met kinderen, plaats de situatie van het kind boven de vraag van de ouders;
- Leg voldoende regie bij de jeugdige en het gezin, maar ondersteun deze met deskundige professionals;
- Zorg voor een goede verbinding met passend onderwijs.

Uitgangspunten **gemeente Zwierbrugge**: outreachende professional, brede uitvraag problematiek, specialistische teams, gezinsgerichte aanpak, regie bij de professional.

Belangrijkste adviezen voor gemeente Zwierbrugge:

- Vraag je af of specialistische professionals lichte problematiek wel zien en of teveel specialisme niet te bedreigend is voor ouders;
- Zorg ervoor dat specialisten anderen uit het netwerk kunnen inschakelen als ze problemen op andere vlakken tegenkomen;
- Leer van casuïstiek door evaluatie;
- Zorg dat het kind in beeld komt en niet alleen de ouder;
- Verbind de vindplaatsen in de gemeente;
- Ondersteuning en veiligheid vragen een andere aanpak;
- Zet vooral in op outreachend werken voor de LVB doelgroep.

Workshop 2. Samenwerking lokaal toezicht en rijkstoezicht bij calamiteiten

Door: M. te Vruchte (GGD Gelderland-Zuid, afdeling Toezicht), S. Kos (GGD GHOR NL) en H.V. Heskes (STJ/TSD)

De workshop wordt bezocht door toezichthouders, bestuurders en professionals werkzaam in het sociaal domein. Het samenwerkend toezicht door de rijksinspecties wordt van het jeugddomein uitgebreid naar het bredere toezicht sociaal domein. In dit kader zullen de samenwerkende inspecties (IJZ, IGZ, IvenJ, Ivho en ISZW) de samenwerking uitbreiden met lokale toezichthouders. De eerste ervaringen van deze samenwerking zijn positief.

De focus in de workshops ligt op kwetsbare gezinnen; gezinnen met problemen op meerdere leefgebieden.

Vragen die aan de orde zijn gekomen:

1. Hoeveel lokale (Wmo) toezichthouders kent Nederland?
Elke gemeente heeft een lokale toezichthouder, zij kiezen deze zelf. Vaak is dit de GGD, soms betreft het een ambtenaar. Wel is het zo dat er lokale toezichthouders zijn die meerdere gemeenten bedienen. De schatting is dat er zo'n 300 Wmo-toezichthouders in Nederland zijn. De VNG is op dit moment bezig om dit te inventariseren.
2. Samenwerking moet worden gestimuleerd, echter de privacywetgeving werpt barrières op. Welke informatie mag je delen, gemeenten blijken niet goed op de hoogte van deze WPB. Zonder detailinformatie te delen kan je wel zorgen bij de ketenpartner uiten. Deze signalen kunnen worden gewogen door een regisseur. Blijf in ieder geval in gesprek met elkaar, zorg dat het sociale domein goed in beeld is gebracht, zodat iedereen elkaar zou kunnen vinden. Draai het om: wat heb je nodig (informatie) om het werk goed te kunnen doen. Zorgvuldigheid is en blijft geboden, de stappen uit de meldcode bieden voldoende handvatten.

3. Moet een calamiteit integraal worden gemeld aan de wethouder?

Nee, niet integraal in verband met privacy van de betrokkenen.

Wethouders hebben een rol in het voorkomen van maatschappelijke onrust, dus via die weg moeten ze het wel weten. Er wordt hierover een vervolgvraag geformuleerd: zou de wethouder geen onderdeel van de samenwerking moeten zijn? Ze weten vanuit bijvoorbeeld wijkteams heel veel over betreffend gezin, wijk en context.

Opgemerkte risico's:

Een Wmo-toezichthouder kan zelf onderdeel van onderzoek naar calamiteit zijn. Er moeten dan ook nog afspraken tussen de lokale toezichthouders worden gemaakt. Nu wordt bijvoorbeeld een andere GGD betrokken bij onderzoek naar calamiteit.

Workshop 3. Schulden en Opvoeden: Tijd voor Maatwerk

Door: dr. A.J. Kruijer van Goede Gierenfonds

Doel van de Goede Gieren is het aanpakken van zogenaamde 'wicked problems' op casusniveau. Bijvoorbeeld van mensen die te maken krijgen met de zogenaamde giftige cocktail aan problemen: volwassen-GGZ, jeugdhulp en schulden. Tussen deze sectoren bestaat nog een sterke verkokering waar vooral kinderen de rekening voor betalen. De Goede Gieren spreken de taal van geld ("follow the money") en leveren maatwerk. Ze kopen schulden van mensen op en lossen met

"maatwerkbudget" (bureaucratie-vrij geld) en een integraal plan hun problemen op. Hierdoor bieden zij mensen weer bestaanszekerheid en dat betekent beginnen bij het wegwerken van de schulden. Daarbij krijgen mensen een centrale rol: wat willen ze zelf, en wat gaan ze daaraan bijdragen? Op basis daarvan wordt een integrale kosten- en batenanalyse gemaakt, en met behulp van een maatschappelijke prijslijst een alternatief prijskaartje gemaakt dat wordt vergeleken met het prijskaartje voor het oplossen van de problemen volgens de regels.

Voorbeeld van een jongeman die boetes had openstaan uit periode als dakloze. Omdat hij geen vast woonadres had, ontving hij de aanmaningen niet, waardoor de schulden opliepen. Op het moment dat hij een huis vond en zich daar inschreef moest hij die boetes gaan afbetalen. Dit leidde vervolgens tot een huurachterstand. Vervolgens kon hij ook niet meer de boetes betalen en moest hij voorkomen bij de rechter (voor boetes) en werd hij uitgezet door woningcorporatie (voor niet betalen huur). Resultaat: een enkelband met huisarrest, huisarrest op het adres van de woning waar hij op dezelfde dag van de uitspraak van de rechter was uitgezet (en met een flinke dwangsom als hij zich verder dan 10 meter van het huis bevond).

Goede Gieren vinden het veelbelovend dat veel zorg en ondersteuning na 2015 op niveau van de gemeente is belegd en die taken in de toekomst allicht uitgebreid worden met bijvoorbeeld ook volwassen GGZ. Zo wordt de gemeente steeds meer verantwoordelijk voor het gehele budget van

de burger en dat biedt een kans om echt integraal te gaan werken: verkokering is immers vooral een gevolg van versnipperde budgetten, potjes en verantwoordelijkheden.

Tijdens deze workshop wordt duidelijk dat mensen door bestaande regels in de problemen kunnen raken en daardoor zelfs soms nog verder vastlopen. Creatieve oplossingen voor deze groep mensen zijn nodig. De Goede Gieren doen dit door hun uit hun schulden te helpen. Want het eerste wat voor een mens, volgens Maslow, belangrijk is, is een dak boven het hoofd en inkomen. Als dat niet wordt opgelost, is het lastig andere problemen op te lossen.

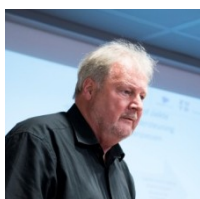
De Goede Gieren laten zien dat er soms regels zijn waardoor oplossingen worden gezocht die de gemeenschap veel meer geld kosten dan wanneer creatieve oplossingen worden gezocht. Door de transities wordt dit op lokaal niveau steeds zichtbaarder. En is het daardoor makkelijker met oplossingen te komen zodat de gemeenten geld kunnen besparen en voor hun inwoners maatwerk kunnen leveren. Ze hebben dit al voor 300 mensen in Nederland gedaan.

Maar er zijn nog 40.000 mensen in Nederland die soortgelijke problemen hebben. Ze pleiten ervoor om wijkteams doorzettingsmacht te geven om procedures te versnellen en een "financieel potje" ter beschikking te stellen om creatieve oplossingen te bieden.

Workshop 4. Dé LVB-er bestaat niet

Door: dr. X.M.H. Moonen (UvA en bijzonder lector "Inclusie van mensen met een verstandelijke beperking" bij de Zuyd Hogeschool te Heerlen)

Waarom neemt de zorgvraag van mensen die functioneren op niveau van mensen met een lvb toe? Belangrijke reden is dat de samenleving complexer is geworden, dit leidt tot meer uitval en daardoor een grotere zorg- en ondersteuningsvraag.

Volgens Xavier Moonen bestaat "dé LVB-er" niet. Hij adviseert niet over "de lvb-er" te spreken maar over mensen met een lvb of over mensen die functioneren op niveau van lvb. Hiermee wordt aangegeven dat een verstandelijke beperking niet altijd aangeboren hoeft te zijn en het ook niet 100% onveranderlijk is. Het gaat om sociaal kwetsbaren met verminderde cognitieve vaardigheden; mensen die, doordat ze door cognitieve vaardigheden het moeilijker vinden om hun weg te vinden in de maatschappij, sociaal kwetsbaar worden. Het probleem zit in sociaal adaptieve vaardigheden en het functioneren van deze mensen in hun context. Het gaat dus niet om een gebrek aan intelligentie dat je kunt meten met (onbetrouwbare) intelligentietesten, maar om de holistische benadering van een mens in zijn eigen omgeving, met zijn specifieke achtergrond. En het merendeel van deze mensen komt nu vroeg of laat bij gemeenten terecht voor zorg en ondersteuning.

De zaal bevestigt dat erkennen en herkennen van een persoon die functioneert op het niveau van een lvb belangrijk is. Maar de vraag rijst hoe dit vroegtijdig te signaleren zodat eventuele

problemen voorkomen kunnen worden. Niet alle mensen met een lvb hebben altijd zorg en ondersteuning nodig. Maar een professionele vinger aan de pols is wel belangrijk. Er moet dan ook in vroegtijdig stadium 'awareness' zijn. Bij bijvoorbeeld de huisarts, de school en/of de jeugdgezondheidszorg zodat iemand met een lvb vroegtijdig wordt herkend en de juiste interventies kunnen worden ingezet.

Met een integrale benadering zijn er ook genoeg mogelijkheden om de problemen van deze mensen aan te pakken. Een paar stappen die de spreker mee gaf:

1. Pas je taal aan (gebruik A2-taalniveau);
2. Voer verdiepende diagnostiek uit en pas interventies aan (bijvoorbeeld op gebied van tempo, samenwerking);
3. Kijk altijd wat de mens nodig heeft - niet met een test wat zijn intelligentie is die bepaalt welke zorg je krijgt, maar met gekwalificeerde en goed getrainde professionals. Daar liggen oplossingen. Een mythe die in dat licht mooi werd doorgeprikt: lvb betekent dus ook niet weinig zorg en ondersteuning, want een contextafhankelijke zorg en ondersteuning is helemaal niet licht (of goedkoop). En ook bij deze groep blijkt dat schulden en werk en inkomen een goede ingang zijn om te beginnen om problemen aan te pakken.

Workshop 5. Verdiepende werksessie Trainersgroep Wilde Kastanje

Door: I. van Kemenade en R. Heuff

Trainersgroep Wilde Kastanje liet de deelnemers nader kennismaken met de familie Albinga. De deelnemers konden in de workshop zelf ontdekken en ervaren hoe het is om in de schoenen te staan van het kind, de ouder, de professional en andere betrokkenen in het sociaal domein. En ontdekken hoe de verschillende posities kunnen helpen in de samenwerking en het te maken beleid.

De workshop startte met het verzoek aan de deelnemers wie zich in de rol van de kinderen, moeder, partner en hulpverleners wilde verplaatsen. Via een organisatieopstelling, dit is een werkwijze om verhoudingen binnen bedrijven, instellingen en verenigingen te onderzoeken, werd de deelnemers gevraagd naar hun gevoelens en houdingen ten opzichte van elkaar. Daar waar gewenst kon een deelnemer een ander plek innemen.

Opvallend was de rol van de wethouder, die 'gespeeld' werd door een wethouder. Zij had een duidelijke mening en vond dat de coördinator van het wijkteam in actie moest komen en regie moest nemen. De 'moeder' deed een oproep om vooral met haar en haar gezin in gesprek te blijven en niet onderling als hulpverleners over het gezin te spreken. Tot slot sprak 'Laura' uit dat aan het eind van het rollenspel nog steeds niemand wist wat er met haar en haar zusje speelde. De oproep van de dag: "Houd het kind in beeld" bleek ook hier minder vanzelfsprekend dan verwacht.

